

א. נספח פארק עתלית

תכנית מס' 303-0161620

תכנית מתאר מקומית לעתלית

מחוז: חיפה

מרחב תכנון מקומי: חוף הכרמל

סוג תכנית: תכנית מתאר מקומית

תאריך

11/2/2020

עורך הנספח

מילול קורן

ארכיטקטורה ובינוי ערים

דרך העצמאות 65, חיפה

דואר אלקטרוני

office@arc-ir.com

טלפון

04-8552713

א.תכנון פארק עתלית

תכנית המתאר של עתלית מגדירה כאסטרטגיה מרכזית לפיתוח העתידי של מרחב עתלית דגם מיוחד של "יישוב-פארק" המושתת על:

מצבור משאבי הטבע המיוחדים לעתלית: בריכות המלח, רכסי הכורכר, החופים, הנחלים האקוסיסטמה של חי וצומח שהתפתח סביבם.

נכסי הארכיאולוגיה, ההיסטוריה והמורשת: שרידים מוחשיים וסיפורים היסטוריים מתקופות שונות מהתקופה הפרהיסטורית ועד ימי ההתיישבות המרובדים באזור. ערכי הנוף המופלאים הנוצרים מהסינתזה של כל אלה.

נכסים אלו מאוגדים יחד למכלול משמעותי וחד-פעמי שהתכנית מגדירה כ"פארק עתלית", ומבקשת לשמור, לטפח ולפתח כמוקד להזדהות ומודעות, כמקור עניין ומשיכה וכמרחב פעילות לרווחת תושבי היישוב, אוכלוסיית האזור, והציבור הרחב. לפארק ניתן להקים מינהלת בהתאם להנחיות משרד הפנים ועל פי כל דין.

א1. עקרונות ומטרות הפארק

שימור: לתרום לשימור נופים, מערכות אקולוגיות, מינים ושונות גנטית, ערכים היסטוריים וארכיאולוגיים, מיוחדים לעתלית וסביבתה.

פיתוח: לעודד התפתחות כלכלית ואנושית בת קיימא מבחינה חברתית-תרבותית ואקולוגית, אשר תבטיח איזון דינאמי וחיוני בין משאבי הטבע ההיסטוריה והנוף של מרחב עתלית ובין תושביה על כל קהילותיהם. **חינוך**: לספק תמיכה למחקר, ניטור, חינוך וחילופי מידע בנושאי שימור ופיתוח ברמה המקומית, הלאומית והעולמית.

שיתוף: שיתוף מלא של גורמים ציבוריים ופרטיים: חברת המלח או גוף עתידי שיפעיל את מערך הבריכות במקומה, גופי הגנת הסביבה, שימור ועתיקות, אנשי מקצוע בתחום שמירת טבע וצפרות, הרשות המקומית, תושבי עתלית והאזור, וכן גורמים שונים בעלי ידע בתכנון ניהול ובקרה של הפעילויות במרחב "פארק עתלית" ובאזורי הממשק.

איגום משאבים: ניצול משאבי תכנון, פיתוח ותחזוקה של גורמים שונים במסגרת ראייה מרחבית כוללת.

2א. פארק עתלית - מרחבי תכנון ונושאי תכנון מרכזיים

תכנית המתאר קובעת הוראות לשמירה על הטבע, הנוף והמורשת במרחב עתלית, תוך הגדרת ערכי הטבע העיקריים המיועדים לשימור. בפרק זה מוצגת הרחבה של ערכים אלו והמלצה על הפעולות התכנוניות המרכזיות הנדרשות לשמירתם.

1. בריכות מלח וצפרות

התכנית מבדילה בבריכות המלח בין שלושה אזורי משנה, בהתאם לרגישותם האקולוגית: (1) - אזור הממשק שבין אזורי הפיתוח האורבאני לבין אזור הבריכות, (2) - ליבה לשימור – אזורי הקינון של הציפורים. (3) אזור נוסף הכולל את יתר שטח הבריכות. עקרונות סביבתיים אשר יש לתת עליהם את הדעת בתכנון מרחב בריכות המלח:

א. תפקוד הבריכות ופעילות הפקת המלח:

- קביעת מנגנון הסירקולציה של מי הים באזור הבריכות, וויסות גובה המים ורמת מליחותם.
- קביעת האזורים והכללים לפעילות הפקת המלח, בהתאם למחזור של תהליך ההפקה.
- מניעת הפרעות ונזקים לפעילות הקינון.

ב. אזורי צפרות:

- קביעת אזורי קינון וכללים למניעת הפרעה בסביבתם לפי המחזוריות העונתית של נוכחות וקינון מיני הציפורים שונים.
- קביעת נקודות תצפית ומסלולי סיור לצפרים.

ג. נגישות וזיקת הנאה לציבור:

- קביעת מסלולים וכללים לגישה, טיול ושהייה חופשית לציבור בסביבת הבריכות, עם דגש לטיילת הראשית לאורך הגדה המזרחית.
- קביעת כללי בטיחות לשהיית הציבור בקרבת הבריכות.

ד. תכנון נופי ואקולוגי כולל של אגן הבריכות שיתייחס לנושאים הבאים:

- שמירה על איכות המים וחזותם.
- עיצוב גדות הבריכות.
- שימור מערכת הסכרים בין הבריכות.
- איסור בניה בשטח הבריכות מלבד מתקני הצללה ומתקני תצפית מוצללים במסגרת תכנית מפורטת (בהתייחסות לבחינה אקולוגית ובהתייעצות עם משרד הבטחון).
- עיצוב של הטיילות ומסלולי הסיור השונים בדרך המשתלבת בנוף.
- שמירה על צומח טבעי ושימוש בצמחייה מקומית לנטיעות חדשות לנוי והצללה בקרבת הבריכות.
- עיצוב מיוחד, לשימושים מעורבים ולפיתוח מבוקר ברצועות של אזור הממשק.

ה. התייעצות עם גורמים רלבנטיים בתכנון אזור הבריכות כאקולוג עופות, רט"ג, חל"ט, משרד הביטחון, הולחו"ף וגורמים נוספים בהתאם לצורך.

2. רכסי הכורכר**שמירה על סלע הכורכר :**

איסור על חציבת סלע הכורכר למטרות מסחריות. קביעת כללים והנחיות לחציבה באזורים השונים לפי רגישותם, לשם הבטחת תנאי בטיחות ולשם עיצוב נופי :

א. שטחי כורכר טבעיים :

קביעת כללים לשימור של שטחי כורכר טבעיים באזור הפארק העירוני, באזור האנדרטה הדרומי, ובאזור שיחי בוריק מזרחית לכביש מס' 2, לרבות כיסוי הקרקע הטבעי והצומח הייחודי לו.

ב. שטחי כורכר בעלי ערך היסטורי או ארכיאולוגי :

קביעת כללים והנחיות מפורטות, בתאום עם רשות העתיקות, לשימור ופיתוח לצורך הנגשה לציבור של אתרים היסטוריים וארכיאולוגיים במסגרת רכס הכורכר : קו החומה המערבית, שערים חצובים ודרכים חצובות, מחנות חצובים.

ג. שימור נקודתי : שמירת קטעי כורכר במסגרת המרקם הבנוי הקיים והמתוכנן והשטחים הפתוחים בתוכו.

3. רצועת החוף**א. ערכים לשימור ברצועת החוף :**

איתור מפורט של אלמנטים בעלי ערכיות טבעית, נופית או היסטורית לאורך רצועת החוף, ושילובם במערך הפעילויות והתכנון השלדי.

ב. נגישות לציבור לאורך רצועת החוף :

הבטחת נגישות וזכות מעבר לציבור הרחב לאורך החופים, תוך חיבור רציף למבואות ולשימושים שבעורף החוף, ולמסלולי הטיול הקיימים והמתוכננים לכיוון חיפה בצפון ולכיוון חוף דור בדרום.

ג. פעילויות ומתקנים לפנאי ונופש :

קביעת מוקדי פעילות לרחצה ונופש חופי, תוך ציון רמות הפיתוח ודפוסי העיצוב של המתקנים הכרוכים בקיומן, לאחר בחינה סביבתית.

4. מבצר עתלית והמפרץ**א. מבצר עתלית :**

קביעת עקרונות והנחיות מפורטות לשימור וייצוב שרידי המבצר הצלבני בתאום עם רשות העתיקות.

ב. המפרץ הגדול :

- קביעת תכנון אזור חוף המפרץ הגדול, לאופק התכנון ארוך טווח.

- קביעת הוראות ותנאים לשימור החוף על אפיוניו ונכסיו במסגרת פעילות המתקן הביטחוני.

ג. החומה הצלבנית ומבנים היסטוריים :

קביעת עקרונות לשימור ושחזור של אלמנטים ומבנים היסטוריים הקיימים בשטח, הוראות למניעת פגיעה בהם עקב פעילות המתקן הביטחוני.

5. תחום מימי החופין**א. שמורות ימיות :**

איתור מפורט של השמורות הימיות הקיימות והמתוכננות בחזית החוף של עתלית, תוך פרוט הערכים הייחודיים שבתחומיהן, בתאום עם רט"ג.

ב. ארכיאולוגיה ימית :

איתור מפורט של ממצאים ארכיאולוגיים תת-ימיים, תוך דגש מיוחד למתחם הניאוליטי ולנמל הפניקי, וקביעת הוראות ופתרונות לשימורם.

ג. מזחים ומבנים ימיים :

איתור מפורט וקביעת רמת הפיתוח של מזחים ומבנים ימיים הקשורים למערך המשאבות של בריכות המלח או לפעילות של נופש, בהתאם להוראות תמ"א/13 וכל דין אחר החל על מתקנים אלה ובכפוף לבחינה סביבתית.

6. נחל אורן ונחל מערות**א. הוראות כלליות:**

הסדרת ניקוז: הסדרת ניקוז הנחלים בשינויים קטנים ככל הניתן באפיק הטבעי, בהתאם להוראות תמ"א 34 ב/3 אשר קובעות את נחל אורן כ"עורק ניקוז ראשי בתחום נחל לתכנון", ואת נחל מערות כ"עורק ניקוז ראשי".

קישור נופי ואקולוגי: תכנון רצועת נחל אורן ונחל מערות הכלולים בתחום התכנית במסגרת ראייה כוללת שלהם כמסדרונות נופיים ואקולוגיים המקשרים את שמורת הכרמל וחוף הים.

ב. הוראות לתכנון נופי של נחל אורן:

מקטע מבואות צפון מזרח: התכנון הנופי יבליט את רצועת הנחל מתוך הרקע של השטחים החקלאיים הגובלים בה, תוך שילוב מסלולי טיול רגלי ובאופניים וצומח הצללה לאורכם..

חציית כביש 2: בחינת פתרונות לרצף טיול לאורך הנחל בחציית הכביש.

כניסה למרקם הבנוי: התכנון הנופי ישלב את רצועת הנחל בפיתוח השטח הציבורי, תוך קביעת עקרונות לעיצוב הגדה הדרומית הפונה לשכונות מגורים ובגדה הצפונית הפונה לאזור תעסוקה. תכנית מפורטת להגדלת זכויות בניה באזור התעסוקה תיבחן את האפשרות להרחבת המרחב הציבורי של הנחל באמצעות הרחקת הבינוי לאורכו.

מקטע חורשת לימור וחירבת קרתא: שימור מקטע הנחל החצוב בכורכר. שימור חידוש הצמחייה בתוכו הכוללת צמחיית נחל והמשך שדרת הושינגטוניות. שילוב בראייה מרחבית כוללת של התפר שבין הפארק העירוני ושמורת הטבע.

חציית המסילה ושפך הנחל: תכנון אזור חציית המסילה בהתאמה לתכנון ההפרדה המפלסית תת"ל 10/25. שילוב שפך הנחל בתכנון ושימור כולל של רצועת החוף בקטע זה.

ג. הוראות לתכנון נופי של נחל מערות:

- **מקטע שייח'בוריק**: קביעת צורת ההשתלבות עם קטע שמורת הטבע בדרום, ועם אתר שייח' בוריק, תוך שימור האתרים הארכיאולוגיים הקיימים באזור.

7. עקרונות תכנון לממשק פארק עתלית ואזורי הפיתוח האורבאני של היישוב

פארק יישובי : תכנון הפארק היישובי המתוכנן ברכס המרכזי במסגרת תפיסה תכנונית רחבה של מכלול "פארק עתלית".

טיילות ושבילים : שילוב טיילות ושבילים בממשק הפיתוח האורבאני והמרחבים הפתוחים של הפארק תוך יצירת "חזית פתוחה" של הבינוי והמרחב הציבורי של היישוב אל הפארק.

ב. מבנה פארק עתלית, מפה משולבת

המפה המשולבת, המצורפת למסמכי התכנית בקני"מ 1:10,000 מהווה מרכיב גראפי מרכזי של הנספח הנופי – סביבתי של תכנית המתאר ומציגה את פריסת ערכי הטבע, הנוף והמורשת במרחב עתלית. מפה זו מהווה שלד תכנוני לפיתוח עתידי של "פארק עתלית". במפה מוצג שלד מרחבי ורעיוני למרכיבים ולרבדים השונים היוצרים את "פארק עתלית" ולמערך הקשרים ביניהם. מבנה המפה מציג **מוקדי עניין וביקור**, **אתרי הנצחה**, **שרידים ארכיאולוגיים עיקריים** וסימון מצאי בשטח של תוואיים ארכיאולוגיים, **מבנים בעלי ערך היסטורי**, **שדרות עצים** לשימור ומקבצים של עצים בוגרים – וכן פירוט של **מסלולים עיקריים** הקושרים את מרחב הפארק והיישוב.

ב.1. מוקדי עניין וביקור

מוקדי העניין מסומנים במפה בסימון נקודה בצבע שחור הממוקמת במרכז האיתור וספרה המציינת מספר סידורי. בנוסף כוללת הרשימה גם אתרי הנצחה, וכן מוקדים המצויים כיום בתחום מתקן בטחוני ואין לציבור נגישות אליהם אשר מסומנים בכוכבית.

1. שמורת טבע חרבת קרתא ומצד דוסטריי

שמורת טבע בשטח של כ-120 דונם בחלק הצפוני של רכס הכורכר. בחלק הצפוני של השמורה מצוי אפיק נחל אורן החוצה את הרכס, ובגבולה הדרומי מעבר היסטורי חצוב ברכס. בשמורה ריכוז של צמחייה מיוחדת לרכס הכורכר וכן שרידים היסטוריים מתקופות שונות (מהתקופה הפניקית, ההלניסטית והצלבנית) ובראשם מצד דוסטריי, מצד צלבני שקדם למבצר הגדול ושימש להגנה על דרך היס ההיסטורית בנקודת הקריטית של חציית הנחל. כן מצויה בשטח השמורה בריכת מים מבטון אשר שימשה לאספקת מים למתיישיבי עתלית ולמערך הצבאי הבריטי. בריכה זו היא נקודת תצפית מרהיבה על מרחב עתלית וצפון חוף הכרמל.

2. אתר לאומי מחנה המעפילים על שם משה סנה

מחנה המעפילים ע"ש משה סנה הוא אתר לאומי – אתר שימור ושחזור של מחנה מעצר למעפילים. בתחום האתר צריפי מגורים, מערך גדרות ומגדלי שמירה וספינת מעפילים שהובאה למקום.

3. מחצבה צפונית – שימור בונקרים מתקופת המנדט, פיתוח תיירותי

מחצבת כורכר בתוכה מצוי מערך מבנים של הצבא הבריטי מתקופת מלחמת השנייה הכולל בונקרים ומבני עזר. בחלקים נרחבים של השטח מצוייה חורשת אקליפטוסים מרשימה. קירות החציבה תוחמים את המתחם משלושה עברים ומותירים מבט פתוח מרשים לכיוון דרום. תכנית המתאר מציעה באזור זה פיתוח תיירותי בהיקף של 200 חדרי אכסון תיירותי וכן אתר קמפינג.

4. חוות אהרונסון: מתחם שימור מבני ובוטני

מתחם חוות הנסיונות של אהרון אהרונסון בה נערכו נסיונות ראשונים בפיתוח החקלאות בא"י. החווה שימשה בסיס לפעילות מחתרת ניל"י בימי מלחמת העצמאות. בשטח החווה מבנה לשימור. המאפיין הנופי הבולט בחווה הוא שדרת דקלי הוושנינגטוניות ושדרות המסתעפות ממנה. השדרה נפרסת מהחווה מערבה, חוצה את כביש החוף מס' 2 ומגיעה עד לשפך נחל אורן

מוקדי עניין וביקור (המשך)**5. חוף ים דרומית לשפך נחל אורן, בית קברות צלבני**

חוף רחצה ומוקד שירותי חוף מאושרים. החוף המהווה קצה דרומי לחופים הטבעיים של שמורת חוף גלים ונקודת מעבר אל מערך רכסי הכורכר ואגן בריכות המלח. במתחם החוף מזח רעוע המשמש לשאיבת מי ים עבור בריכות המלח. החוף והמזח הם נקודת התצפית הקרובה ביותר כיום אל שרידי מבצר עתלית. בשטח הים, סמוך לחוף זה, נמצאו ממצאים ארכיאולוגיים חשובים מהתקופה הניאוליטית. בחלק המזרחי של החוף מצויים שרידי בית קברות מהתקופה הצלבנית.

6. שמורת טבע חוף גלים, אזור הטלת צבי ים

חוף בתחום שמורת הטבע משפך נחל אורן צפונה. חוף זה מיועד לשימוש אקסטנסיבי ללא בנינו וללא שירותי חוף. בתחום החוף אזור לאיסוף והשבת צבי ים.

7. שמורת הטבע חוף גלים

שמורת טבע חופית התחומה בין חוף הים במערב ומסילת הרכבת במזרח ומשתרעת בין חופי טירת הכרמל בצפון ועתלית בדרום.

8. בריכות מלח – מרכז צפרות

באזור בריכות המלח התפתח אתר טבע חשוב של קינון ציפורים, נדירות בחלקו. הבריכות המלוחות מושכות אליהן אוכלוסיית ציפורים שאינה מצוייה במקומות אחרים בחופי הארץ ומהווה אתר צפרות בעל חשיבות ארצית ובינלאומית. בתכנית מצויים פתרונות המאפשרים ביקור ושימוש בבריכות תוך מזעור הפגיעה בציפורים.

9. פארק יישובי שביל רכס הכורכר כולל חפירות עתיקות

החלק המרכזי של רכס הכורכר נשמר כפארק עירוני המאפשר קשר ויזואלי ותפקודי בין רכס הכורכר ומרחב הבריכות. בתחום הפארק שמורים שרידים ארכיאולוגיים של חציבה היסטורית ברכס.

10. מתחם התיישבות - "מושבה א"

אזור ההתיישבות הראשונה בעתלית, שורת בתי המתיישבים הראשונים, ומבני רפתות בחאקורות ומבנים שנוספו בתקופות מאוחרות יותר. ככלל רבים מהמבנים נהרסו או מצויים במצב גרוע, אולם קיימים עדיין מספר מבני מגורים ומבנים חקלאיים המשמרים את האופי המקורי. פירוט המבנים בנספח השימור.

11. מתחם התיישבות - "מושבה ב"

אזור התיישבות שני בראשית ימי עתלית הממוקם על רכס הכורכר הנמוך במערב היישוב. גם באזור זה שרידים של מבני מגורים ובעיקר של מבנים חקלאיים. פירוט המבנים בנספח השימור.

מוקדי עניין וביקור (המשך)**12. מתחם התיישבות - מפעל המלח**

מתחם מפעל המלח ההיסטורי בו מצוי מבנה "תחנת המלח" שהוקם מחדש לאחר שנהרס באתרו המקורי. במבנה מצויים משרדים של חברת המלח ומוזיאון למלח. במתחם נשמרו גם מספר מבני מגורים מתוך שכונת פועלי המפעל, מבנה שמירה, צמחייה הכוללת חלק משדרת דקלים שהובילה אל המפעל ועצי אקליפטוס וותיקים. פירוט המבנים בנספח השימור.

13. כיכר עירונית, כיכר הבריכות

במסגרת הפיתוח האורבאני של מרכז היישוב, מומלץ לאתר מרחב ציבורי ראשי של רחבות וכיכרות שאחת מהן היא "כיכר הבריכות" - כיכר עירונית המאפשרת שהייה ופעילות ציבורית ופונה לאגן הצפוני של בריכות המלח האיתור המדויק, המימדים והאופי של הכיכר מומחשים בנספח לעיצוב עירוני, וייקבעו בתכנית מפורטת.

14. כיכר עירונית, כיכר המלח

במסגרת הפיתוח האורבאני של מרכז היישוב, מומלץ לאתר מרחב ציבורי ראשי של רחבות וכיכרות שאחת מהן היא "כיכר המלח" כיכר ציבורית במסגרת פיתוח מרכז היישוב אשר פונה לאגן הבריכות הדרומי. בתחום הכיכר מצוי גם המבנה המשוחזר של המפעל – האיתור המדויק, המימדים והאופי של הכיכר ייקבעו בתכנית מפורטת.

15. "פארק עתלית", חציית כביש 2

כדי ליצור את רצף פארק עתלית יש להתגבר על המחסום של כביש החוף המתוכנן להרחבה נוספת. במיקום חציית נחל אורן תיבחן האפשרות לגשר להולכי רגל ולרכבי אופניים אשר יחדש את האפשרות לרציפות שדרת אהרונסון ויהווה סימן בולט לפארק עתלית לנוסעים החולפים בכביש החוף. בחינת האפשרות לחצייה תיעשה במסגרת תכנית מפורטת.

16. מוקד חופי נווה ים (מחוץ לתחום תכנית המתאר)

חופים חוליים רחבים שהם אחד החופים הפתוחים היפים ביותר בישראל. בתחום החוף מצויים גם שרידים ארכיאולוגיים של מתקני הפקת מלח מהתקופה הפניקית. החוף מצוי מחוץ לשטח תכנית המתאר.

17. שיח' בורייק – כפר ארמני

כפר שיח' בורייק היה הכפר הארמני היחיד בישראל. הכפר הוקם בשנות ה-20 של המאה ה-20 על ידי ארמנים שנמלטו מתורכיה. הכפר התקיים עד ראשית שנות השמונים אז ננטש בשל תנאי החיים הקשים. במקום מצויים שרידי מבני הכפר, בית קברות. במקום מצויים גם שרידים ארכיאולוגיים של יישוב מהתקופה הרומית.

18. שמורת טבע עתלית

שמורת טבע ברכס הכורכר. הרכס נחצה בחציבה עתיקה של אפיק נחל מערות.

19. מחפורת "הכיסא"

מחפורת כורכר מנותקת אשר כלואה בין כביש החוף ומסילת הרכבת, בגבול מושב מגדים.

מוקדי עניין וביקור – אתרי הנצחה על פי תמ"א 29**21. גן המייסדים**

גן ואנדרטה לזכר מייסדי עתלית ונופלים במלחמת השחרור. ממוקם מול בניין וועד היישוב.

22. גן הזכרון

גן ואנדרטה לזכר בני עתלית שנפלו במערכות ישראל.

23. אנדרטת חוף הכרמל

אנדרטת "הנשים המקוננות" לזכר בני חוף הכרמל שנפלו במערכות ישראל.

24. אנדרטה לזכר משה שרוני

אנדרטה לזכרו של משה שרוני ז"ל.

מוקדי עניין וביקור – מוקדים בתחום מתקן בטחוני

האתרים המרשימים ביותר במרחב עתלית מצויים בתחום המתקן הבטחוני של בסיס חיל הים ואינם נגישים לציבור. ציפיית התכנית היא כי בעתיד יבשילו תנאים לפתיחה הדרגתית או מלאה של מוקדים אלו לציבור.

100. מבצר עתלית

מבצר עתלית "מבצר עולי הרגל" הוא מבצר צלבני שהוקם במאה ה-12 שחלקים מהמבנים ושרידי הביצורים שלו נשמרו בגובה משמעותי. בסביבת המבצר התקיימה התיישבות גם בתקופות קדומות יותר. המבצר הנצפה למרחוק הוא מהאתרים הארכיאולוגיים המרשימים בחופי ישראל.

101. מפרץ עתלית הגדול

המפרץ הטבעי הגדול בחופי ישראל – המפרץ תחום בין חצי האי של מבצר עתלית ובין קצה רכס הכורכר המערבי השקוע ביס.

102. חוף המפרץ

חוף הים החולי הנפתח אל מפרץ עתלית – החוף בנוי כיום בתשתיות ומבנים של חיל הים.

103. חוף סלעי וטבלאות גידוד

רכס הכורכר המערבי יוצר באזור זה חוף סלעי מפורץ וטבלאות גידוד. בחוף ובים שרידים ארכיאולוגיים. תכנית המתאר מציעה באזור זה שמורת טבע.

2ב. שרידים ארכיאולוגיים עיקריים

במרביית שטח עתלית מוכרזים אתרי עתיקות. העתיקות מוגנות מכח חוק העתיקות וחוק רשות העתיקות. בתכנית המתאר נקבעו הוראות כלליות ליישום החוק בתהליכי התכנון והבנייה. במפה המשולבת מוצגים לידיעה ממצאים ארכיאולוגיים בולטים בעתלית על בסיס סקר של רשות העתיקות.

סימון האתרים במספר על רקע צהוב.

1. מבצר עתלית

במפה מסומן תוואי מבני המבצר ותוואי החומה החיצונית.

2. בית קברות צלבני

בית קברות צלבני המצוי בחוף הצפוני של עתלית.

3. מצד דוסטריי

המבצר הצלבני הראשון שהוקם על רכס הכורכר על בסיס מבנה קדום חצוב בסלע.

4. חציבה עתיקה וחומה חצובה

שרידי החציבה של רכס הכורכר צוברים עדויות של פעילות חציבה לאורך דורות: מתווה החומה הצלבנית ששמשה קו הגנה ראשון, וכן שרידים של "מחנות החוצבים" אשר הפיקו את האבנים לבניית המבצר.

5. שערים ומעברים חצובים

לאורך קו החומות שעל הרכס נפתחים שערים מרשימים אשר היוו פתח למעברים מרוצפים לכיוון המבצר. חלק מהשערים נמצאים היום בגב של חצרות פרטיות ואינם נגישים לציבור הרחב.

6. חצרות משמר ומחנות חוצבים

מתחמי מחנות החוצבים שמשו בפרק מאוחר יותר של התקופה הצלבנית כחצרות משמר, ומצויים במסגרתם שרידים של אבוסים ומתקנים לחיל המשמר ולסוסייהם.

7. כפר ניאוליטי תת-ימי "עתלית ים"

בלב המפרץ הצפוני, בקרקעית הים, נמצאו שרידים של כפר ניאוליטי בן למעלה מ-10,000 שנה. הכפר מהווה המחשה של השינויים הטופוגרפיים שחלו ברצועת החוף, וכן עדות של פעילות חקלאית קדומה לגידול חיטה.

8. הנמל הפניקי והמעגן הצפוני

מפרץ עתלית שימש לאורך הדורות כמחסה טבעי לפעילות ימית. בקרקעית הים ועל קו החוף נמצאים שרידים של המזחים, שוברי הגלים, והרציפים הימיים מהתקופה הפניקית. כיוון שתחום הנמל לא היה בשימוש בתקופות מאוחרות יותר, יש לו ערך ארכיאולוגי חשוב.

10. באר עתלית

שרידים של באר מים קדומה שהתגלתה לאורך קטע של מסלול מרוצף של "דרך הים", מזרחית לפסי הרכבת.

11. חרבת מלחה - שיח' בורייק

בהמשך הדרומי של רכס הכורכר, מזרחה מכביש 2, שכן יישוב רומי, שממנו שרדו ממצאים שונים. על שרידי היישוב העתיק הוקם בסוף המאה הקודמת כפר ארמני שאכלס פליטים מתורכיה. שרידי הבתים של הכפר ומבנה קבורה, מציינים פרק היסטורי יחודי זה.

12. מתקנים עתיקים להפקת מלח

על האיים הסלעיים שמול חוף נווה ים, וכן לאורך קטעים שונים של החוף הסלעי שבתחום המתקן הבטחוני, נמצאו שרידים שונים של התיישבות מתקופות פרההיסטוריות או קדומות, ביניהם שרידי מגורים ועדויות של "משאבות גלים" להזנת תעשיית המלח.

13. מערות ברכס הכורכר, תקופה פליאוליתית תיכונה

לאורך קטעים רבים של רכס הכורכר קיימות מערות קבורה, חלקן היו בשימוש חוזר בתקופות שונות, שהוותיקות מביניהן מתוארכות לתקופה הפליאוליתית התיכונה.

14. כתובת עתיקה "ע ת"

ייתכן כי זהו אחד הממצאים הארכיאולוגיים הסמליים ביותר בעתלית: חרוטה על מחשוף הסלע הפונה לכוון מזרח, דרומית לחרבת קרתא וסמוך למעבר הקדום החצוב ברכס, התגלתה כתובת פניקית עם האותיות "ע" "ת" המרמזת, לדעת חלק מהחוקרים, על שם היישוב באותה תקופה.

3.3. מסלולי טיול עיקריים

במפה המשולבת מצויינים מספר מסלולי הליכה אשר מחברים בין מוקדי העניין והאתרים השונים, ויוצרים תשתית לשלד התפקודי של "פארק עתלית". מסלולים אלה מהווים גם את האפיקים העיקריים לחווית רצף מבטי הנוף המיוחדים שבמרחבי הפארק, אשר בעצמם יוצרים אטרקציה מרתקת ומפתח לשיחזור ולחיבור בין סיפורי עתלית השונים.

סימון המסלולים במפה באות לבנה על רקע ירוק.

א. ציר נחל אורן, מפארק הכרמל לשפת הים

נחלי הכרמל מהווים בו בזמן תוואים גיאוגרפיים בסיסיים, פרוזדורים אקולוגיים, מסלולים נופיים, ובשל כך גם נתיבי טיול מועדפים. אפיק נחל אורן, עם השערים הנופיים המרהיבים לעבר רצועת החוף והים, בולט כאחד החשובים במסלולים אלו. המסלול המתפתל בין שדות מישור החוף לצל עצי חוות אהרונסון, חוצה את רכס הכורכר, ונשפך אל חוף הים. רצף החוויות לאורכו, בין השיפולים התלולים בהר, הצמחיה הסבוכה במישור, וקירות הכורכר של חירבת קרתא, עד לפתיחה הדרמטית מול נוף המבצר, צובר ממיטב נופי האזור, ומן העשירים בסיפורים של חוף הכרמל.

ב. ציר נחל מערות, מפארק הכרמל לשפת הים

נחל מערות נפתח אל מישור החוף דרך פתח צר סמוך לכביש 4. באזור מערות עם שרידים פרהיסטוריים של האדם הקדמון. המשך הנחל חוצה בין מרקמי ההתיישבות החדשה של עין כרמל וגבע כרמל, ולאחר קטע של זרימה פתוחה בין השדות חוצה את רכס הכורכר מזרחית לכביש 2 במעבר חצוב, במכלול העשיר של שמורת טבע עתלית ואתר שיח' בורייק. שפכו בים, לאחר חציית רצועת החולות הרחבה, יוצר נקודת ציון לאורך קו החוף הרצוף של נווה ים.

ג. ציר "הושינגטונית"

מחובר להיסטוריה של התיישבות החלוצים ופעילות המחתרות, מתנשא על קו האופק כסמל רווי יופי ומשמעויות.

ד. ציר פארק הרכס

ציר נופי בולט המשקיף מזרחה להר הכרמל, צפונית למורדות הבנויים של חיפה, ומערבה לנוף הבריכות, המבצר והים. ציר זה מהווה קטע מרכזי של החזית הפתוחה ושלד המרחב הציבורי המתוכנן ל"פארק עתלית" ולישוב בכלל. ריבוי השרידים הארכיאולוגיים לאורכו מעגן את החוויה הנופית המשתנה עם העבר של עתלית לסיפוריו.

ה. ציר הרכס הבנוי / ציר הרכס הדרומי

המשך ציר הרכס דרומה לאחר הפסגה של בניין הוועד המקומי וגן המייסדים, מתחכך בין הרקמות הבנויות של עתלית הוותיקה, בין בריכת המים וגן הזיכרון, לתוך החצרות הקהילתיות של שכונת "לב עתלית", דרך הגן של שכונת הבנים, ועד לאנדרטה בקצה הדרומי. למרות הופעתו הצנועה יותר, ממשיך ציר הרכס לצבור מבטים מרגשים וזכרונות של מגוון אירועים וקהילות. ציר זה נמשך דרומה בגשר הכניסה הדרומית לעתלית אל אזור שיח' בורייק ושמורת עתלית.

ו. טיילת הבריכות הדרומיות

נמתחת בין מוקדי הפעילות הראשיים של מרכז היישוב החדש, וממצה את החוויה של הליכה על שפת הבריכות, לאורך חזית עירונית ייצוגית, כמקום שהיה, מפגש ופעילות ציבורית. הבריכות הקטנות לאורכה עם ריבוי הסכרים המקבילים והניצבים לטיילת מרחיבות את מרחב החוויה שלה לעולם אמפיבי קסום של התבוננות בטבע וצפייה בציפורים.

ז. טיילת "חזית המים" של מרכז היישוב

זה הקטע המרכזי של השלד הציבורי של "פארק עתלית" ושל היישוב בכלל. בינוי המרכז החדש יוצר הזדמנויות מגוונות של פיתוח חזית מים אורבאנית עשירה ומגרה, בין הרקמה ההומה של מרכז היישוב והשקט הקסום של הבריכות.

ח. טיילת בריכות צפוניות

כאן הטיילת נפתחת לנוף של החוף הצפוני, בין צללית המבצר במערב ונוף רכס הכרמל במזרח. ציר הטיילת הצפונית עולה במקביל לרצועת הרכבת, עד למוקד החוף הצפוני ומתחבר לעליה המערבית למצפור חרבת קרתא. אופי הטיילת, לאחר הקטע הסמוך למרכז והמעבר מעל פסי הרכבת לחיבור עם ציר הרכס, יישמר באופן אקסטנסיבי יותר, למעט במפרק המרכזי של חיבור מעל הרכבת אל פארק הרכס במזרח

ט. טיילת בגדה המערבית

לאורך הגדה המערבית של בריכות המלח, במקביל לגדר של בסיס חיל הים, מתוכנן מסלול טיול משני נוסף, מתון באופיו, ומיועד בעיקר לצפייה מבוקרת בריכוזי הציפורים שעל "אי הקינון" או במרחבי הבריכות השקטים יותר, מרוחקים מה"חזית הפתוחה". מטבע הדברים טיילת זו מהווה עתודה מבטיחה לפיתוח ציר בחזית הים של היישוב, מעבר לאופק של תכנית המתאר, אם וכאשר יוסרו הגבלות השטח הביטחוני.

י. המשך טיילת החוף צפונה לחיפה, דרומה לחוף דור

למעשה יש לראות בטיילות שלאורך בריכות המלח, ובמרחב "פארק עתלית" בכלל, כמעין חוליה מחברת ברצף המרחב הפתוח לאורך חופי הארץ. רצף זה, הנקטע על ידי המחסום של הבסיס הצבאי, מוצא הד ייחודי לחויית ההליכה לאורך החוף בטיילות הנופיות שלאורך בריכות עתלית, אשר יוצרות מעין גשר בין טיילת החופים הצפונית, בואכה לחיפה, והטיילת הדרומית, מנווה ים לחוף דור ולקיסריה.

